

Dr Mirjana Gross

DVA NESPOJIVA SVIJETA

Pri zaključku ove polemike željela bih ukratko reći svoje mišljenje o njenu karakteru.

B. Đurđev i ja krećemo se u dvije različite dimenzije. Dok on sam sebe smatra originalnim marksističkim filozofom povijesti, koji nas poučava o najdubljim istinama položaja čovjeka u prirodi i društvu, ja se zanimam za metodološka pitanja u suvremenoj historijskoj znanosti, tj. za intelektualne postupke u vezi s metodama i tehnikama historijskoga istraživanja. Vjerujem, iz iskustva, da takve spoznaje mogu posredno ili neposredno utjecati na poboljšanje istraživačkog postupka na putu prema osposobljavanju naše historijske nauke za proučavanje društvenih procesa. Dakako da je istraživačkoj praksi historičara nužan i teoretski, a ne samo uži metodološki, okvir. No Đurđev odbija da siđe sa svijetlih visova »filozofije«, obasjanih Marxovim citatima, na polje svakodnevne muke historičara, a ja njegovu teoriju povijesti smatram ostatkom prošlosti. Tako među nama nastaje potpuni kratki spoj. Svakom pojmu, što ga i Đurđev i ja upotrebljavamo, on daje sasvim drugačiji smisao od mene. Zato on najveći dio prostora u svojim napadima na mene posvećuje sitničavim i uvredljivim podmetanjima koja treba da ilustriraju moju zlonamjernost, dok ja uvijek opet moram utvrditi da on uopće ne razumije o čemu govorim, što on, uostalom, i sam priznaje.

Đurđev smatra da sam preko sto godina zakasnila sa svojom željom da historija postane društvena znanost jer da je to već potakla i provela buržoaska sociološka historiografija. S druge strane, ja smatram da ta pozitivistička historiografija nije bila sposobna za istraživanje društvenih procesa (izuzevši manjine njenih pripadnika) i da se u svom glavnom toku pretvorila u znanje o pojedinim, neponovljivim povijesnim činjenicama. Zato sam je klasificirala zajedno s idealističkom historiografijom 19. stoljeća unutar pojma »tradicionalne« ili »događajne« historije. To sam uradila jer su na početku 20. st. počeli napadi raznih struja (prije svega »analista«), koje su željele istraživati društvene procese, upravo na pozitivističku historiografiju zato što je ona bila u suprotnosti s tim novim nastojanjem. Budući da većina jugoslavenskih historičara još uvijek smatra svojim isključivim zadatkom utvrđivanje

pojedinih, neponovljivih povijesnih činjenica, a ne i istraživanje njihove međusobne povezanosti unutar društvenih procesa, mislila sam da je potrebno naglasiti upravo taj »strukturalni« aspekt.

Kada Đurđev kaže da je apsurdno moje uvjerenje kako je za nas jugoslavenske povjesničare važno da historija postane društvena nauka, on ujedno okreće leđa kretanju u historijskoj znanosti nakon II svjetskog rata jer je to osnovno u svim evropskim i američkim historiografijama. To se pitanje ne formulira uvijek u posebnim metodološkim radovima ali ono proizlazi iz sve brojnijih pokušaja primjene određenih postupaka koji omogućavaju proučavanje društvenih procesa. Prema Đurđevu, moj je veliki grijeh što na to upozoravam.

Dakako, tvrdnja Đurđeva da je bespredmetno govoriti o historiji kao društvenoj znanosti (jer ona to već jest) posljedica je njegova shvaćanja smisla toga pojma. Za nj' to je »isključivo sociološki« pristup interpretaciji povijesti kojem on suprotstavlja svoju »prirodno-historijsku« teoriju a da ne želi ni progovoriti o tome kako bi tu »filozofiju« valjalo primijeniti u konkretnom historijskom istraživanju.

Moja izjava da historija mora postati društvena znanost ima metodološki sadržaj te znači osposobljavanje historijske znanosti za istraživanje društvenih procesa. Nije riječ samo o unapređivanju historijske nauke nego i o njenu opstanku kao nauke. Odlučno se protivim tome da se istraživanjem društvenih procesa bave isključivo nehistorijske društvene znanosti a da im historičar samo bude servis za opskrblijanje s pojedinačnim, neponovljivim činjenicama-događajima, koje on tobože sam ne može interpretirati kao dijelove određene cjeline. Ne želimo li da historijska znanost spadne isključivo na legitimacijsku i ideološku funkciju, moramo je osposobiti za spomenuta istraživanja društvenih procesa. Naša je historiografija krenula tim putem, no po mom mišljenju, i suviše polagano.

Đurđev tvrdi da ja pozivam povjesničare da se okrenu »strukturalnoj« historiji a da ujedno kažem kako njena definicija nije opće prihvaćena. Dakako da Đurđev, kome je uglavnom jasna cijela povijest čovječanstva na temelju tri Marxova citata, mora te moje izjave smatrati dokazom da ja ne znam što hoću. Smisao im je, međutim, u tome što sam upozorila na potrebu upoznavanja s obavijestima o onim metodološkim dostignućima i rezultatima istraživanja društvenih procesa koje smatram prekretnicama u razvoju historijske znanosti. Suvremena historijska znanost proživljava golemu preobrazbu (kako neki kažu »eksploziju«) s brojnim nejasnoćama i neriješenim pitanjima. Upravo to sam željela registrirati kako bih pomogla u traženju naših vlastitih putova.

Moje je duboko uvjerenje da moramo stjecati nove spoznaje i pažljivo pratiti nova kretanja, bez obzira odobravamo li ih ili ne, a ne ukopati se na jednom te istom mjestu, zanoseći se nekom varljivom sigurnošću. I u tome je, mislim, bitna suprotnost između Đurđeva i mene. Ostavljam ga zato usamljenog na pličaku presušenoga rukavca velikih tokova, a ja ću svojim malim čamcem i dalje kormilariti velikom rijekom, punom divnih predjela za plovidbu ali i opasnih bujica. Čini mi se da takvih čamacima ima sve više. Možda ćemo zajedničkim silama moći izgraditi veći, sigurniji brod.